

TURAN AKINCI BEYOĞLU

Yapılar, mekânlar, insanlar
(1831-1923)

Remzi Kitabevi

TURAN AKINCI 1952 yılında İstanbul'da doğdu. Yeniköy İlkokulu sonrasında 1971'de İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun oldu. 1977'de DGSA Mimarlık Fakültesi'nden diploma aldı. 1978 yılında Almanya'da doktorasını yaparken tarihi çevre koruması üzerine çalışmalarda bulundu.

35 yıl kurucusu olduğu sanayi kurumlarında görev yaptı. Emekli olduktan sonra İstanbul'da 2000 Osmanlı yapısının tanıtıldığı www.tas-istanbul.com internet sayfası ile büyük kitlelere ulaştı. Tanzimat sonrası Osmanlı liman kentleri üstüne çalışmaktadır. Yazarın *Suikast*, *Sürgün* ve *Osmanlı'da Selanik* adlı kitapları vardır.

TURAN AKINCI

BEYOĞLU

Yapılar, mekânlar, insanlar
(1831-1923)

Remzi Kitabevi

BEYOĞLU / Turan Akıncı

© Remzi Kitabevi, 2018

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: İnci Gürsoy

Kapak fotoğrafı: Tokatlıyan Otel

(Sébah & Joaillier Fotoğrafhanesi, 1909)

Kapak düzeni: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1779-4

BİRİNCİ BASIM: Ağustos 2018

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

İçindekiler

GİRİŞ 13

BEYOĞLU ve PERA 15

Beyoğlu'nun Gelişimi ve 1831 Beyoğlu Yangını 16; Tanzimat Sonrası Beyoğlu 17; 1854 Kırım Savaşı 18; Beyoğlu'nda Levantenler 19; Beyoğlu Belediyesi Kuruluyor 19; Büyük Beyoğlu Yangını 21; Beyoğlu'nun Yükselme Dönemi 22; Dünya Savaşı ve Mütareke Dönemi 22

1 - SEFARET SARAYLARI 25

Ayaspaşa 27; Alman Sefaret Sarayı 27; Japon Sefareti 31; Pera 33; Fransız Sefaret Sarayı 33; Fransız Sefaret Mahkemesi 42; Fransız Sefareti Dragomanlar Binası 42; Hollanda Sefaret Sarayı 44; İsveç Sefaret Sarayı 52; Rusya Sefaret Sarayı 57; Beyaz Rusların İstanbul'a Göçü 63; Taksim 66; Belçika Sefaret Sarayı 66; Tepebaşı 70; Amerikan Sefaret Sarayı 70; Birleşik Krallık Sefaret Sarayı 71; Tophane 77; İtalya Sefaret Sarayı – Venedik Sarayı 77

2 - PASAJLAR 89

Asmalımescit 91; Fransız Pasajı – Nil Pasajı 91; Hamson Geçidi 91; Şark Pasajı – Passage Oriental 92; Tünel Geçidi 93; Karaköy 94; Fransız Geçidi 94; Pera 95; Afrika Pasajı 95; Anadolu Pasajı 95; Atlas Pasajı 96; Avrupa Pasajı – Aynalı Pasaj 97; Aznavur Pasajı 98; Cercle D'Orient Pasajı 99; Çiçek Pasajı – Cite de Pera 101; D'Andria Pasajı – Terkos Çıkmazı 103; Elhamra Pasajı 103; Halep Pasajı 104; Hazzopulo Pasajı 106; Lütfullah Pasajı 108; Olivio Geçidi 108; Panayia Geçidi – Emir Nevruz Geçidi 109; Rumeli Pasajı 109; Suriye Pasajı 110; Tütüncü Çıkmazı 111; Tepebaşı 112; Frederici Pasajı 112; Karlmann Pasajı 112; Leonardo Pasajı 113; Pinto Fresko Pasajı 113; BUGÜN OLMAYAN PASAJLAR 115; Pera 115; Crespın Pasajı 115; Douzio Pasajı 115; Galatasaray Pasajı 116

3 - OTELLER 121

Ayaspaşa 123; Park Otel 123; Pera 124; Constantinople Oteli 124; Hotel D'Angleterre 125; Hotel Luxembourg 129; Tokatlıyan Oteli 130; Tepebaşı

138; Bristol Otel 138; Grand Hotel Français Et Continental 138; Kroecker Otel 139; Londra Otel 140; Pera Palas Otel 141; Orient Express 144; Royal Otel 149; **PERA'NINDİĞER 12 OTELİ** 152; Byzance – Hotel Byzance 152; Colonies – Hotel Restaurant Des Colonies 152; D'Europe – Hotel D'Europe 152; D'Orient – Grand Hotel D'Orient 152; France – Hotel De France 153; Grand Bretagne – Hotel De La Grand Bretagne 153; Greece – Hotel De Greece 153; National – Grand Hotel National 153; Paix Et De France – Hotel De La Paix Et De France 153; Palais Des Fleurs – Hotel Restaurant Du Palais Des Fleurs 154; Pera – Hotel De Pera 154; Quatre Nations – Hotel Des Quatre Nations 154; **BEYOĞLU'NDA DİĞER OTELLER** 155

4 - YEME-İÇME MEKÂNLARI 161

LOKANTA VE BİRAHANELER 163; Asmalımescit 163; Bedros Meyhanesi 163; Kohout Birahanesi 163; Novotny Lokantası 164; Tuna Lokantası 165; **Pera** 165; Abdullah Efendi Lokantası 165; Casin – Jardin Des Fleurs Casin De Pera 166; Commerce – Cafe Et Restaurant De Commerce 167; Couronne – Cafe Et Restaurant De Couronne 167; Hristaki Meyhanesi – Zowe Birahanesi 168; Londra Birahanesi – Brasserie De Londres 169; Luxembourg – Cafe et Restaurant du Luxembourg 169; Moscovite – Le Grand Cercle Moscovite 170; Nicoli – Brasserie Nicoli Suisse 171; Paulick Lokantası 172; Proksch – Proksch Birahanesi 173; Rejans Rus Lokantası 173; Sponeck Birahanesi 175; Strasbourg Birahanesi – Brasserie Strasbourg 176; Tokatlıyan Otel Lokantası 176; Turquoise Lokantası 177; Valavanis – Brasserie L'Orient – Anadolu Birahanesi 179 ; Vallauray – Restaurant Et Patisserie Vallauray 179; Yannis – Brasserie Viennois – Viyana Birahanesi 180; **Taksim** 181; Maksim Gazinosu 181; Panaroma Bahçesi 182; **Tepebaşı** 183; Belediye Bahçesi 183; Benzour Birahanesi 184; Garden Bar 184; Pera Palas Otel Lokantası 185; **PASTANE VE KAHVEHANELER** 186; **Pera** 186; Patisserie De Saint Petersburg – Patisserie Lebon 186; Baylan Pastanesi – Loryan Pastanesi 188; Hacı Bekir Ali Muhittin Şekerlemecisi 189; Nisuz Pastanesi 189; Petrograd Pastanesi – Ankara Pastanesi 191; **Taksim** 191; Eptalofos Kahvesi 191; **DÖNEMİN LOKANTA VE PASTANELERİ** 193; Lokantalar 193; Birahane ve Barlar 193; Kahveler ve Çay Bahçeleri 194

5 - OPERA VE TİYATROLAR 199

Darülbîdâyi-i Osmânî – İstanbul Şehir Tiyatroları 201; Pera 204; Concordia Tiyatrosu 204; Crystal Tiyatrosu 205; Elhamra Tiyatrosu 206; Ermeni Tiyatrosu – Şark Tiyatrosu 207; Naum Tiyatrosu 208; Odeon Tiyatrosu – Verdi Tiyatrosu 210; Ses Opereti – Cirque De Pera – Fransız Tiyatrosu 211; **Tepebaşı** 212; Dram Tiyatrosu 212; Komedi Tiyatrosu 214; **DÖNEMİN DİĞER TİYATROLARI** 215

6 - SİNEMALAR 217

Galata 219; Apollon Sineması 219; Pera 219; Alkazar Sineması – Elektra Sineması 219; İlk Sinemacı: Sigmund Weinberg 220; Cine Palas 221; Cos-

mograph Sineması 221; Eclair Sineması – Şark Sineması – Lüks Sineması 222; Elhamra Sineması 222; Emek Sineması – Melek Sineması – Skating Palace 224; Etoile Sineması – Yıldız Sineması 225; Lale Sineması 225; Pathe Sineması 226; Opera Sineması – İpek Sineması – Yeni Komedi Sahnesi 227; Orientaux Sineması 228; Saray Sineması – Gaumont Sineması – Glorya Sineması 228; Ses Sineması 230; Taksim 230; Majik Sineması – Venüs Sineması 230

6 - BEYOĞLU MİMARİSİ 233

Ayaspaşa 235; Gümüşsuyu Palas 235; Galata 235; Doğan Apartmanı – Helbig Apartmanı 235; Kamondo Apartmanı 236; Karaköy Palas 237; Nordstern Binası 238; Osmanlı Bankası 238; Rıhtım Han 239; Viyana Bankası 239; Kasımpaşa 240; Bahriye Nezareti 240; Pera 240; Botter Binası 240; Galatasaray Postanesi 241; Mısır Apartmanı 242; Narmanlı Han 243; Ragıp Sarıca Apartmanı 243; Saint Antoine Apartmanları 244; Şişmanoglu Binası 245; Şişhane 245; Beyoğlu Belediye Binası 245; Deniz Palas 246; Frej Apartmanı 246; Tepebaşı 247; Baudony Binası 247; Decugis Binası 247; Tophane 248; Tophane Kasrı 248; Meclisi Mebusan Binası 249

7 - CEMİYETLER 255

Galata 257; Alman Teutonia Cemiyeti 257; Pera 258; Cercle D'Orient 258; Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi 259; Fıkaraperver Kardeşliği Cemiyeti 260; Societè Operaia Italiana Di Mutuo Soccorso 261; Tepebaşı 262; Casa D'Italia 262; Union Française 263; Diğer Cemiyetler 263

9 - MEKTEPLER 267

Galata 269; Getronagan Ermeni Mektebi 269; Karaköy Rum Mektebi 269; Saint Benoit Fransız Mektebi 270; Sankt Georg Avusturya Mektebi 270; Harbiye 271; Mekteb-i Harbiye 271; Notre Dame De Sion Fransız Mektebi 272; Pera 272; Alman Mektebi 272; Galatasaray Sultanisi 273; Galileo Galilei İtalyan Mektebi 274; Merkez Rum Mektebi 274; Saint Pulcherie Fransız Kız Mektebi 275; Viscount Mektebi – English High School 276; Zoğrafyon Rum Mektebi 276; Taksim 277; Esayan Ermeni Mektebi 277; Zapyon Rum Mektebi 277; Tarlabası 278; Aya Konstantin Rum Mektebi 278; Tophane 278; İtalyan Mektebi 278

10 - CAMİLER 283

Ayaspaşa 285; Selime Hatun Camisi 285; Cihangir 285; Cihangir Camisi 285; Ekmekçibaşı Camisi 286; Firuzağa Camisi 287; Çukurcuma 287; Muhittin Molla Fenari Camisi 287; Dolmabahçe 288; Bezmialem Valide Sultan Camisi 288; Fındıklı 289; Molla Çelebi Camisi 289; Galata 290; Azapkapı Emekyemez Camisi 290; Azapkapı Sokollu Mehmet Paşa Camisi 291; Bereketzade Ali Efendi Camisi 292; Bereketzade Medresesi Camisi 292;

Makbul İbrahim Paşa Camisi 293; Okçu Musa Camisi 293; Perşembepazarı Arap Camisi 294; Şahkulu Camisi 295; Şehsuvar Bey Camisi 295; Karaköy 296; Kemankeş Mustafa Paşa Camisi 296; Yeraltı Camisi 297; Kasımpaşa 297; Bedrettin Camisi 297; Çorlulu Ali Paşa Camisi 298; Güzelce Kasımpaşa Külliyesi 298; Piyalepaşa Külliyesi 299; Seferikoz Camisi 300; Sinan Paşa Camisi 300; Sururi Mehmet Efendi Camisi 301; Pera 301; Hüseyin Ağa Camisi 301; Kamer Hatun Camisi 302; Taksim 303; Kazancı Ali Ağa Camisi 303; Tophane 304; Ebul Fadıl Mehmet Efendi Camisi 304; Hacı Mimi Camisi 304; Karabaş Mustafa Ağa Camisi 305; Kılıç Ali Paşa Camisi 306; Nusretiye Camisi 306; Tomtom Mehmet Kaptan Camisi 307

11 - MEVLEVİHANE, DERGÂH VE TEKKELER 313

Cihangir 315; Hasan Burhanettin Cihangiri Âsitanesi 315; Dolmabahçe 316; Çakır Dede Nakşî Zaviyesi 316; Fındıklı 316; Keşî Cafer Efendi Dergâhı 316; Firuzağa 317; İsmail Rumî Kadirî Âsitanesi 317; Galata 318; Galata Mevlevihanesi 318; Galatasaray 320; Gül Baba Dergâhı 320; Kabataş 320; Çizmeciler Tekkesi 320; Kasımpaşa 321; Aynî Ali Baba Zaviyesi 321; Çiğirim Dede Sadi Dergâhı 321; Ebu'r Rıza Bedevi Âsitanesi 322; Hâşimî Emir Osman Efendi Bayramî Dergâhı – Saçlı Emir 322; Hüsametdin Uşşakî Âsitanesi 323; Kasımpaşa Mevlevihanesi 324; Muhabbir Tekkesi 325; Paşmakçı Ali Efendi Tekkesi 325; Turabi Baba Dergâhı 326; Yahya Kethüda Dergâhı 327; Okmeydanı 327; Okçular Tekkesi 327; Tophane 328; İlyas Çelebi Akarca Tekkesi 328; Karabaşı Veli Dergâhı 328; Magribî Ali Dede Tekkesi 329; Tatar Efendi Gülşenî Dergâhı 330

12 - DİĞER İBADETHANELER 333

KİLİSELER 335; Dolapdere 335; Panayia Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi 335; Galata 335; Saint Benoit Katolik Kilisesi 335; Saint Pierre ve Paul Katolik Kilisesi 336; Sankt Georg Katolik Lazarist Kilisesi 337; Surp Hisus Pirgiç Katolik Ermeni Kilisesi 337; Harbiye 338; Saint Esprit Katolik Kilisesi 338; Karaköy 338; Ayios Nikolaos Türk Ortodoks Kilisesi 338; Aziz Panteleimon Rus Ortodoks Kilisesi 339; Ioannis Prodromos Türk Ortodoks Kilisesi 340; Kefeli Panayia Türk Ortodoks Kilisesi 340; Pera 341; Hollanda Protestan Kilisesi 341; İsveç Luteryen Kilisesi 341; Odigitria Rum Katolik Kilisesi 342; Panayia Isodion Rum Ortodoks Kilisesi 343; Saint Antoine Da Padova Katolik Kilisesi 343; Saint Louis Katolik Kilisesi 344; Santa Maria Draperis Katolik Kilisesi 345; St. Helenas Anglikan Kilisesi 346; Surp Asdvadzadzin Ermeni Katolik Kilisesi 346; Surp Yerrortutyun Ermeni Katolik Kilisesi 348; Surp Yerrortutyun Ermeni Ortodoks Kilisesi 349; Taksim 350; Ayia Triada Rum Ortodoks Kilisesi 350; Surp Harutyan Ermeni Ortodoks Kilisesi 350; Surp Hovhan Vosgeperan Katolik Ermeni Kilisesi 351; Tarlabası 352; Alman Protestan Kilisesi 352; Avedaranagan Amena Protestan Ermeni Kilisesi 352; Ayios Konstantinos – Ayia Eleni Ortodoks Kilisesi 353; Meryem Ana Kadim Süryani Kilisesi 354; Tophane 354; Surp Krikor

Lusavoriç Ermeni Ortodoks Kilisesi 354; Tünel 355; Kırım Anı Anglikan Kilisesi 355; **SİNAGOGLAR** 357; Galata 357; Aşkenaz Sinagogu 357; İtalyan Sinagogu – Kal De Los Frankos 357; Knesset Sinagogu – Apollon Sinagogu 358; Tofre Begadim Sinagogu 358; Neve Şalom Sinagogu 359; Zulfaris Sinagogu – Kal Kadoş Sinagogu 359

13 - MAĞAZALAR 363

ECZANELER 365; Pera 365; Antoine Calleja Eczanesi 365; Canzuch Eczanesi 365; Della Suda Eczanesi 366; Rebul Eczanesi 366; **DİĞER BEYOĞLU ECZANELERİ** 367; **FOTOĞRAFHANELER** 368; Pera 368; Abdullah Frères Fotoğrafhanesi 368; Apollon Fotoğrafhanesi – Gülmez Kardeşler 369; Basil Kargopoulo Fotoğrafhanesi 370; Berggren Fotoğrafhanesi – Guillaume Berggren 371; Ferit İbrahim Fotoğrafhanesi 372; Max Fruchtermann Kartpostalları 372; Nicolas Andriomenos Fotoğrafhanesi 374; Phebus Fotoğrafhanesi – Boğos Tarkulyan 374; Pascal Sébah & Polycarpe Joaillier Fotoğrafhanesi 375; **DİĞER BEYOĞLU FOTOĞRAFHANELERİ** 375; **KİTABEVLERİ** 376; Galata 376; Librairie De Pera – Plathner Kitabevi 376; M. J. Wick Kitabevi 376; Pera 376; Des Pasta Frères Kitabevi 376; Hachette Kitabevi – Mondial Kitabevi 377; Tünel 377; Isidor Karon Alman Kitabevi 377; Diğer Beyoğlu Kitabevleri 378; **DİĞER MAĞAZALAR** 380; Pera 380; A. Mayer Et Cie Mağazası 380; Au Bon Marche – Bartoli Kardeşler 381; Au Lion D'Or Mağazası 382; Baker Mağazaları 382; Bazar Allemand Mağazası 383; C. Carlmann & Blumberg Mağazası 383; Commendinger Müzik Mağazaları 384; Decugis Constantinople Züccaciye Mağazası 385; Lazzarro Franco & Fills Mefruşat Mağazaları 386; Psalty Mobilya Mağazaları 386; Sabuncakış Çiçek Mağazası 387; Stein Mağazaları 387; Victor Tiring & Frères Mağazaları 388; **PERA'NIN DİĞER 17 MAĞAZASI** 390

14 - BEYOĞLU AİLELERİ 393

Alleon Ailesi 395; Balyan Ailesi 396; Baltazzi Ailesi 397; Bernard Ailesi 399; Commendinger Ailesi 400; Dadyan Ailesi 401; Düzyan Ailesi 402; Ebüzziya Ailesi 402; Edhem Paşa Ailesi 403; Glavany Ailesi 405; Helbig Ailesi 406; Huber Ailesi 407; İleri Ailesi 408; İpekçi Ailesi 409; Kabaagaçlızade Ailesi – Şakir Paşa Ailesi 410; Kamondo Ailesi 412; Karateodori Ailesi 414; Kavalalı Ailesi 415; Lenas Ailesi 418; Rezaizade Ailesi 419; Zariphis Ailesi 420; Zografos Ailesi 421

15 - BEYOĞLU MİMARLARI 423

Alaettin Özaktaş 425; Alexandre Vallauri 425; August Carl Friedrich Jasmund 427; Domenico Pulgher 427; Garabed Balyan – Nigoğos Balyan 428; Gaspare Trajano Fossati 428; George Edmund Street 430; Giorgio Domeniko Stampa 430; Giovanni Battista Barborini 431; Giulio Mongeri 431; Guglielmo Semperini 432; Henry Percy Adams 432; Hubert Goebbel 433; Konstantinos Kyriakides 433; Levon Nafilyan 433; Mimar Kemalettin 434;

Patrocloss Michail Campanakis 435; Perikles Fotiadis 435; Pierre Leonard Laurecisque 436; Raimondo Tomasso D'Aronco 436; Sedat Hakkı Eldem 437; Vasilios Kuremenos 438; Vedat Tek 438; Victor Adamandidis 439; William James Smith 440

16 - BEYOĞLU SOKAKLARI 441

Abdullah Sokak – Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi 443; Adile Naşit Sokak – Kuloğlu Mahallesi 443; Ağaçırağı Sokak – Gümüşsuyu Mahallesi 443; Ağahamamı Sokak – Kuloğlu Mahallesi 443; Ayaspaşa Cami Sokak – Gümüşsuyu Mahallesi 444; Ayhan Işık Sokak – Kuloğlu Mahallesi 444; Balkon Çıkmazı – Şahkulu Mahallesi 444; Balo Sokak – Sağ Sokak – Hüseyinağa Mahallesi 445; Balyoz Sokak – Venedik Sokak – Asmalımescit Mahallesi 445; Bekâr Sokak – Şehit Muhtar Mahallesi 445; Billurcu Sokak – Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi 446; Büyükparmakkapı Sokak – Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi 446; Çiftevav Sokak – Gümüşsuyu Mahallesi 447; Çukurluçeşme Sokak – Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi 447; Deva Çıkmazı – Eczacı Çıkmazı – Asmalımescit Mahallesi 447; Dudu Odaları Sokak – Hüseyinağa Mahallesi 448; Emir Nevruz Sokak – Asmalımescit Mahallesi 448; Ensiz Sokak – Asmalımescit Mahallesi 448; Erol Taş Sokak – Kuloğlu Mahallesi 449; Eski Çiçekçi Sokak – Tomtom Mahallesi 449; Gazeteci Erol Dernek Sokak – Kuloğlu Mahallesi 449; Gazhane Bostanı Sokak – Gümüşsuyu Mahallesi 450; General Yazgan Sokak – Asmalımescit Mahallesi 450; Gönül Sokak – Timoni Sokak – Asmalımescit Mahallesi 450; Gül Baba Sokak – Tomtom Mahallesi 451; Fuat Uzkınay Sokak – Kuloğlu Mahallesi 451; Halâs Sokak – Abanoz Sokak – Hüseyinağa Mahallesi 452; Hariciye Konağı Sokak – Gümüşsuyu Mahallesi 452; Hasnun Galip Sokak – Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi 453; Jurnal Sokak – Asmalımescit Mahallesi 453; Kallavi Sokak – Glavany Sokak – Asmalımescit Mahallesi 454; Kazancı Yokuşu – Gümüşsuyu Mahallesi 454; Küçükparmakkapı Sokak – Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi 454; Meşelik Sokak – Rum Kabristanı Sokak – Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi 455; Minare Sokak – Asmalımescit Mahallesi 455; Miralay Şefik Bey Sokak – Gümüşsuyu Mahallesi 455; Mis Sokak – Şehit Muhtar Mahallesi 456; Muammer Karaca Tiyatro Çıkmazı – Tomtom Mahallesi 456; Nergis Sokak – Şahkulu Mahallesi 456; Nevzade Sokak – Hüseyinağa Mahallesi 456; Nuru Ziya Sokak – Tomtom Mahallesi 457; Olivio Geçidi Sokak – Asmalımescit Mahallesi 457; Orhan Apaydın Sokak – Derviş Sokak – Peremeci Sokak – Asmalımescit Mahallesi 458; Oteller Sokak – Mezarlık Sokak – Kabristan Sokak – Asmalımescit Mahallesi 458; Perukâr Çıkmazı – Latin Çıkmazı – Asmalımescit Mahallesi 459; Postacılar Sokak – Tomtom Mahallesi 459; Sadri Alışık Sokak – Bursa Sokak – Kuloğlu Mahallesi 460; Sahne Sokak – Tiyatro Sokağı – Hüseyinağa Mahallesi 460; Sakaselim Çıkmazı – Asmalımescit Mahallesi 461; Selime Hatun Camisi Sokak – Gümüşsuyu Mahallesi 461; Sofyalı Sokak – Asmalımescit Mahallesi 461; Şahkulu Sokak – Şahkulu Mahallesi 461; Şahkulubostanı Sokak – Yeniyol Sokak – Şahkulu Mahallesi 462; Şehben-

der Sokak – Konsolos Sokağı – Asmalımescit Mahallesi 462; Taksimkuyu Sokak – Kâtip Mustafa Çelebi Mahallesi 462; Tercüman Çıkması – Tomtom Mahallesi 463; Terkos Çıkması – Asmalımescit Mahallesi 463; Tomtomkaptan Sokak – Tomtom Mahallesi 463; Tünel Meydanı Sokak – Asmalımescit Mahallesi 464; Tütüncü Çıkması – Asmalımescit Mahallesi 464; Yemenici Abdüllatif Sokak – Asmalımescit Mahallesi 464; Yeşilçam Sokak – Hüseyinağa Mahallesi 464; Zambak Sokak – Şehit Muhtar Mahallesi 465

ADRES DİZİNİ 467

ZAMAN DİZİNİ 479

KAYNAKÇA 503

GİRİŞ

İstanbul'da yaşayan ve yolu düşen herkesin Beyoğlu'nda bir hatırası vardır. İstanbul'da insanlar çok şeyi ilk defa Pera'da yaşamıştır. Cadde, 190 yıldır şehrin en önemli çekim merkezi. 1970'lere kadar Beyoğlu, insanların temiz giyinip ve kravat takıp gittikleri bir caddeydi. Beyoğlu'na çıkıldığında sinemaya, tiyatroya, operaya, baloya, gazinoya, kabareye gidilir, lokantaya, kahveye, pastaneye ve sergilere uğranılırdı. Pera Caddesi'nde bir tur atmak çok kişiye yeterdi. Beyoğlu, 190 yıllık bu süreçte şehrin kültür, sanat ve eğlence merkezi olma vasfını hiç kaybetmedi ve yaşam özelliklerini hep korudu.

Beyoğlu, ülkenin daima sosyo ekonomisine bağlı kaldı ve zaman içinde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, ekonomik çalkantılar bu caddeyi etkiledi. Cadde, ortalama yirmi yılda bir kriz yaşadı, sonra da tekrar geleneksel çizgisine ulaştı.

Beyoğlu'nun gelişmesinde ilk büyük etmen 1854 yılındaki Kırım Savaşı'dır. Savaş nedeniyle İstanbul'a gelen İngiliz, Fransız ve İtalyan askerler uzunca bir süre İstanbul'da kaldılar. Onların yaşam tarzı Beyoğlu'nda çok şeyin başlangıcı oldu.

Kırım Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti, tahvil satarak Avrupa'ya borçlandı ve alınan bu borçlarla başta İstanbul Boğazı olmak üzere, Göztepe, Erenköy, Büyükkada, Çamlıca ve Bağlarbaşı'nda üç yüze yakın saray, köşk ve kasır inşa edildi. Bu yapıların döşenmesi için tüm malzemeler ithal edildi. Ayrıca bu dönemde yap işlet devret kapsamında Karaköy Tüneli, Karaköy – Şişli tramvayı, Galata Rıhtımı, şehrin gazla aydınlatılması, Bağdat demiryolları gibi alt yapı projelerine başlandı. Avrupa'dan çok sayıda ticaret adamı, sanayici, borsacı, banker, teknik adam ve mühendis çabuk para kazanmak için İstanbul'a göçtü. Levantenler Osmanlı'da bulunmayan ürünleri İstanbul'da pazarlamak için Galata ve Beyoğlu'na yerleştiler. O dönemde Beyoğlu'na 12 bin Levanten'in göç ettiği bilinmektedir. Levantenlerin gelenekleri Beyoğlu'ndaki yaşamı etkiledi ve caddede lokantalar, birahaneler, operalar, tiyatrolar, mağazalar açıldı.

Osmanlı Devleti'nde ilk belediye 1858 yılında Beyoğlu'nda kuruldu ve İstanbul'un diğer semtlerinde görülmeyen bir gelişme sağlandı. Beyoğlu temiz ve düzenli caddeleri, sokakları, kaldırımları ve belediye bahçeleri ile İstanbul'un diğer semtlerine fark attı. Beyoğlu artık Osmanlı'nın Batı'ya açılan penceresiydi.

Beyoğlu halkı, Batı tarzı kâgir apartmanlar içinde yemek masası ve koltukların kullanıldığı Batı tarzı dekore edilmiş dairelerde yaşamaya başladılar. Ailelerin giyimi kuşamı, sofrâ kültürü ve eğitimi değişirken bir çok eve piyano girdi. İstanbul'daki diğer semtlere oranla Beyoğlu'nda başka bir dünya ortaya çıktı.

Buna karşın I. Dünya Savaşı'na girilmesi, Çanakkale Cephesi'nde yaşananlar, savaşın kaybedilmesi, İstanbul'un işgali, Beyaz Rusların göçü, İstanbul'un kurtuluşu, Cumhuriyet'in ilanı, İstanbul'un Türkleşmesi, Varlık Vergisi ve 6-7 Eylül Olayları da Beyoğlu'nda en dramatik bir şekilde yaşandı.

Elinizdeki *Beyoğlu* kitabı, Pera'nın 1831-1923 yılları arasındaki dönemini ele almaktadır. Bu döneme ait, 288 kurum, 22 aile, 25 mimar ve 61 sokak saptanmıştır. "Cumhuriyet'te Beyoğlu" ise daha sonraki bir kitabın konusu olacaktır.

Beyoğlu başka bir dünyadır.

Temmuz 2018

BEYOĞLU ve PERA

Bu kitaba ismini veren Beyoğlu bugün bir semt belediyesidir. Beyoğlu Belediyesi 1858 yılında kuruldu. Kitap Osmanlı'da Beyoğlu dönemini anlattığı için Beyoğlu Belediyesi'nin kuruluşundaki sınırları esas alındı.

Beyoğlu isminin kökeni ile ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Kaynaklarda yer alan ortak bilgi Beyoğlu isminin Luigi Gritti'nin konağından geldiği şeklindedir. Konağın yerinin Taksim ile Tophane civarında olduğu anlatılmaktadır. 16. yüzyılda İstanbul'da yaşamış olan ve Latin toplumundan en detaylı şekilde bahseden yazar Alfonse Belin'in *İstanbul'daki Latin Topluluğunun Tarihi*⁽¹⁾ isimli eseri bulunmaktadır. O dönemde İstanbul'da yaşamış aileleri teker teker ismen anlatmaktadır.

Aslen Venedikli olan Andrea Gritti ailesinin kökü Girit adasından gelmektedir. Kendisi Venedik Devleti'nin İstanbul temsilcisiydi, ayrıca ticaret de yapmaktaydı. Gritti ailesi buğday ticareti sayesinde İstanbul'da çok zengin olmuşlar, padişah ve sadrazamlar ile de çok iyi ilişkiler kurmuşlardı. Ailenin Venedik-Osmanlı ilişkilerinin gelişmesinde çok katkıları olmuştu. İstanbul'da yaşadığı dönemde bir Rum kadından çocuğu olduğu bilinmektedir. Daha sonraki dönem de ise Andrea Gritti Venedik Devleti'nin başına getirilmiştir. Dört çocuğu Venedik'e kabul edilirken gayrimeşru oğlu olan Alvise Luigi Gritti ise Venedik'ten kabul görmemiştir. Oğul Gritti İstanbul'a dönerek babasının boş evine yerleşmiş buğday, şarap, safran ve kıymetli maden ticareti yaparak zengin olmuştur. Müslümanlığa geçmiş ve İstanbul'da Beyoğlu ismiyle tanınmış ve de Beyoğlu semtinin isim kaynağı olmuştur.⁽²⁾

Taksim'i Tünel'e bağlayan ana cadde günümüzde İstiklal Caddesi olarak bilinmektedir. Bu hat aslında bölgeyi oluşturan coğrafyanın tepe üstüdür. Bu tepe üstündeki patika zaman içinde ana cadde anlamındaki Cadde-i Kebir olarak halk arasında tanımlanmıştı.

(1) Francois Alphonse Belin, *Historie de la Latinite de Constantinople*, Arsene de Chatel A. Picard & F Paris, 1894, s. 189.

(2) Alvise Luigi Gritti, Babasının Venedik'e gitmesinden sonra İstanbul'da ticarete devam etti. 1528'de Osmanlı'nın elçisi olarak Solimano'yu kuşatmasına katıldı. Viyana'ya İmparator Ferdinand'a karşı John Szapolyai'nin kurtarılmasına gönderildi. Palatine Kontu ilan edildi. 1535 yılında İstanbul'da öldü.

Beyoğlu Belediye'si kurulduktan sonra cadde ve sokaklara isim ve kapı numarası verilmeye başlandı. 1867 yılında Belediye meclisi kararıyla caddeye Grand Rue de Pera ismi verildi. Artık bölge caddeye göre şekillenecekti.

Pera,⁽¹⁾ Yunanca “karşı kıyı ve öte yaka” anlamına gelir. Zaman içinde Beyoğlu Belediye'si tarafından caddeye verilen “Grande Rue de Pera” ismi 55 yıl kullanıldı. Bu kullanım sonunda Beyoğlu bölgesi Galata ve Pera'dan oluştuğu kabul görüldü. Beyoğlu Caddesi'nde Mütareke askerleri ve azınlıklar Türklere çok acı olaylar yaşattılar. Cumhuriyet'in ilanı ile beraber caddeye İstiklal Caddesi adı verildi.

Beyoğlu'nun Gelişimi ve 1831 Yangını

1535 yılında Osmanlı-Fransız Ticaret Antlaşması üzerine Fransız elçisinin Beyoğlu'na yerleşmesine imkân tanındı. Fransız elçisinin Beyoğlu'na yerleşmesi bu bölgedeki ilk kurumsal gelişme oldu. O dönemde Galata, etrafı surlarla çevrili özerk bir Ceneviz bölgesi ve Galata Rıhtımı sayesinde önemli bir ticaret merkeziydi. Beyoğlu, Galata surlarının dışında kalan bağlık bahçelik bir bölgeydi yani şehirdışı mezarlıklarıydı. Şişhane Yokuşu ve Tepebaşı büyük anlamda Müslüman mezarlıklarıydı. Bugünkü caddenin bulunduğu düzlük ise Taksim'deki su dağıtım deposuna kadar giden bir tepe üstüydü. Burası pek sevilmezdi zira kuzey rüzgarına açıktı. Zaman içinde ise Ayaspaşa'da da Müslüman mezarlıkları oluşmaya başladı.

Osmanlı Devleti, Sultan III. Selim döneminde 1793'ten itibaren yabancı devletlerde büyükelçi bulundurmaya başladı. Ancak Venedik elçisi 1454 yılında, Fransız elçisi 1535 yılında, Hollanda elçisi 1612 yılından itibaren İstanbul'da elçilik kurmuşlardı. Bütün yabancı sefaretler Beyoğlu'na yerleştiler. Bu bölgede elçiliklerle beraber ilk yerleşenler azınlıklardı. Bugün İstiklal Caddesi dediğimiz “Cadde-i Kebir” o dönemde tepe üstünde oluşan ilk patika yoldu. Bu yol etrafında zaman içinde ahşap evler ve mahalleler oluştu. Bölgeye Türk ve Müslümanlar o dönemde daha yerleşmemişlerdi. Yeni kurulan yerleşmeler plansız programsızdı. Sokaklar çok dar ve bakımsız olup evler ahşap ve üç-dört katlıydı. Pencereleri kafesli olan bu evler yapıldıktan sonra bir daha boya görmezdi. Kâgir yapılar ise kalın duvarlı, rutubetli ve kasvetliydi. Yerde yemek yeniyor ve sedirlerde yaşıyorlardı. Evler tandırla ısıtılıyor ama Suriçi'ne oranla daha bir Batılı tarz vardı, zira yaşayanların büyük kısmı yabancılarıydı. 1830 yılına gelindiğinde bölge üç-dört bin kişinin yaşadığı biraz Frenk biraz azınlıkların olduğu bakımsız mahallelerdi.

Bugünkü Çiçek Pazarı'nın bulunduğu yerde açıklık bir meydan vardı ve çöp yığınları içindeydi. Kasap ve manavlar tüm çöplerini buraya yığırlardı. Sokaklarda kahvehaneler, tavernalar, meyhaneler ve mahalle dükkânları vardı. Yine

(1) Nur Akın, *Galata ve Pera*, Literatür Yayınları, İstanbul, 1998.

bu bölgede üç kilise ile iki manastır kendine yer bulmuştu. En gösterişli yapılar Fransız ve Avusturya elçilik binaları idi. En tepede ise İngiliz elçiliği vardı. Cadde-i Kebir üzerinde olan tek elçilik Hollanda Elçiliği'ydi. Bu bölgede hava kararınca hayat biterdi. Beyoğlu'nda oluşan çok sayıda yangında bu elçilik binaları da etkilenip defalarca yenilendiler.

Sokaklarda çeşitli at arabaları dolaşırdı. Düz tekerler üzerinde tahta kasası olan arabalara tezkere denirdi. Bunun bir iyisi üstü branda veya bezle örtülmüş arabalar olup hem insan hem de eşya taşınırdı. Bir de çok az sayıda kadınlar için yapılmış kafesli arabalar vardı. Bu bölgede bir-iki tane küçük mescit bulunmaktaydı. Ezan dışında sesiz bir bölge idi. Bir-iki manastırda ise çan çalınmazdı. Sadece önemli kişiler geldiği zamana ufak bir çan çalınırdı.

O dönemde Beyoğlu çevresinde bütün yapılar ahşaptan inşa edilmişti. Ferdiye Sokak'ta başlayan yangında Venedik Sarayı dışındaki tüm sefaretler yandı. Beyoğlu mahallerinde toplam 3.000 ev yandı ve 104 kişi hayatını kaybetti. O zamanın imkânlarına göre hasar çok büyüktü. Bu tarihten itibaren Beyoğlu yeniden inşa edildi. Bu yenilenmeden dolayı kitap 1831 yılından başlatıldı.

Tanzimat Sonrası Beyoğlu

Tanzimat Fermanı'nın 1839 tarihinde ilan edilmesiyle İstanbul'daki en büyük gelişme Beyoğlu'nda yaşandı. Tanzimat, Türk tarihinde demokratikleşmenin ilk somut adımıdır. Bu fermanla devlet kendisini yenileme kararı aldı. Fransız Devrimi sonrası tüm Avrupa'da insan hakları, eşitlik ve demokrasi konularında yeni bir anlayış oluşmuştu, Osmanlı Devleti de tüm bu yeni fikirlerden doğal olarak etkilendi. Osmanlı Devleti'nde yaşayan ekalliyetleri ticari ve sosyal hayatta engelleyen kısıtlamalar kaldırıldı ve büyük bir ticari atılım sağladı.

Osmanlı Devleti, bu ilerici Tanzimat adımını atmasının sebebi çok farklı uluslardan meydana gelen imparatorluk yapısını bir arada tutma zorundaydı. Fransız Devrimi sonrası birçok ülkede milliyetçilik fikirleri öne çıkmaya başlamıştı, onun için Osmanlı Devleti içinde yaşayan halklara birtakım haklar tanımak gerekiyordu. O dönemde devlet içinde ayrıca meşrutiyet fikri de konuşulmaya başlanmıştı ama bu ferman çerçevesinde yapılan yenilikler ile bu konu o tarihte gündemden düştü. Yapılan ıslahatların kalıcı olması için de yenilikler bir fermana bağlandı hatta Fransız Devrimi ile ülkeye giren hürriyet fikirleri de böylece karşılanmış oldu.

Osmanlı Devleti, Tanzimat Fermanı ile beş yüz yıllık tarihi kalıplarını bir yana atarak Batılılaşma kararı aldı hatta o zamana göre bu çok önemli bir devrimdi. Doğal olarak alışkanlıklar ve gelenekler hemen kısa bir sürede değişmedi. Bu aslında zihniyet değişimi ile gelen yeni bir yaşam tercihiydi, doğal olarak da zincirleme etkileri oldu.

Beyoğlu'nda bir dönemin panoraması...

Beyoğlu, 19. Yüzyıl ortalarında Avrupa devletlerinin sefaret saraylarının inşa edildiği bir bölgeydi. İstanbul'a gelen Levantenler de bu dönemde Beyoğlu'na yerleşmeye başladı. Bu yoğunlaşma sonunda, "Grande Rue de Pera" ve çevresi bir Avrupa semtine dönüştü. Batı tarzı pasajlar, oteller, balohaneler, birahaneler, pastaneler, tiyatrolar ve sinemalar ilk kez Beyoğlu Caddesi'nde sıralanmaya başladı. Caddenin tam ortasında yükselen Naum Tiyatrosu, Avrupa'daki önemli opera yapılarından biri haline geldi. Zaman içinde Beyoğlu, Osmanlı Devleti'nin çağdaş dünyaya açılan penceresi oldu.

Araştırmacı yazar Turan Akıncı, Beyoğlu'nda yaşanmış olayları, döneme damga vurmuş kurumları, yapıları, ünlü aileleri, mimarları ve sokakları ayrı ayrı başlıklar altında sunuyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1779-4

9 789751 417794

₺45,00